

PIRMASIS LIETUVOS KOMJAUNIMO PERIODINIS LEIDINYS — „FAKEL KOMUNIZMA“

Ž. ZAVECKIENE

Lietuvos komjaunimo spaudos, tame tarpe ir pirmojo žurnalo „Fakel komunizma“, istorijos klausimai iš dalies nušviečiami tarybinių autorių darbuose¹. Tačiau iki šiol tarybiniai istorikai nekėlė sau uždavinio plačiau ir išsamiau nagrinėti žurnalo „Fakel komunizma“ turinį ir kitus su šiuo leidiniu susijusius klausimus.

Šiuo straipsniu siekiama atskleisti žurnalo „Fakel komunizma“ turinį, parodyti, kokie tuo metu buvo Lietuvos ir Baltarusijos komjaunimo ir jo spaudos uždaviniai. Taip pat norima atskleisti žurnalo išleidimo aplinkybes, iškelti redaktorius, svarbiausius bendradarbius, parodyti jo istorinę reikšmę Lietuvos darbo jaunimo gyvenime. Daugelio svarbių klausimų nepavyko pilnutinai išspręsti. Reikia tikėtis, kad ateityje istorikai išaiškins naujų faktų ir duos atsakymus į eilę straipsnyje iškeltų klausimų.

Straipsnis parašytas, remiantis žurnalo „Fakel komunizma“ originalo fotokopijomis, saugomomis Partijos istorijos instituto prie LKP CK bibliotekos fonduose, 1918—1919 m. komunistine spauda („Komunistas“, „Tiesa“, „Krasnaja molodiož“), V. Kapsuko, J. Greifenbergerio darbais², revoliucinio judėjimo Lietuvoje dalyvių (E. Tautkaitės, A. Kroniko ir kt.) atsiminimais.

Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos įtakoje 1918—1919 m. Lietuvoje įsiliepsnojo proletarinė revoliucija, kurios išdavoje susikūrė Lietuvos Tarybų Socialistinė respublika. Darbo žmonių kovai už Tarybų valdžią vadovavo Lietuvos Komunistų partija. Artimiausias partijos pagalbininkas ir rezervas buvo Lietuvos Komunistinė jaunimo sąjunga, kurios įsikūrimo data laikoma 1919 m. sausio 29 d. (LKJS Centro Biuro susidarymo data)³. Besikuriant Rusijos komjaunimo pavyzdžiu Lietuvos Komunistinė jaunimo sąjunga tuo metu dar buvo negausi. Svarbiausias

¹ Zr. Šarmaitis R. Lietuvos komjaunimo spaudos išsivystymas. — Revoliucinis judėjimas Lietuvoje. V., 1957, p. 511—515; Bernotavičius P. Lietuvos Komunistinės jaunimo sąjungos susikūrimas. Komjaunimas kovoje už Tarybų valdžią Lietuvoje 1918—1919 metais. — Lietuvos komjaunimas, V., 1962, p. 31—50.

² Zr. Kapsukas V. Keturiems sušaudytiems komunistams atminti. V., 1950. 104 p.; Grigas V. (Greifenbergeris J.) Darbininkų jaunuomenės judėjimas Lietuvoje ir Baltarusijoje ir jo tolimesnės užduotys. [K.], 1920. 19 p.; Greifenbergeris J. Lietuvos ir Baltarusijos Komunistinės jaunimo sąjungos veikla 1918—1920 metais. — Kn.: Die Jugend der Revolution. Berlin, S. 122—140. (Vokiečių kalba. Daugiau aprašo elementų pagal leidinio vieno skyriaus fotokopijas, saugomas Partijos istorijos instituto prie LKP CK bibliotekoje, nustatyti nepavyko).

³ Zr. Lietuvos komjaunimas, p. 38.

Lietuvos komjaunimo uždavinys buvo organizuoti darbo jaunimo mases į kovą už Tarybų valdžią Lietuvoje. Tuo tikslu LKJS turėjo sustiprinti ryšius su darbininkų ir valstiečių jaunimu, išplėsti savo įtaką plačiosiose jaunimo masėse. Vienas didžiausių Lietuvos komjaunimo darbo sunkumų tuo metu buvo ryšių su sostinės ir ypač periferijos darbo jaunimu užmezgimas ir stiprinimas. Tai tikrai buvo nelengva padaryti, nes trūko transporto ir kitų ryšių priemonių, dar nebuvo komjaunimo spaudos organų ir kt.

Didžiuliai uždaviniai, kurie tuo metu buvo iškilę Lietuvos komjaunimui, reikalavo nedelsiant pradėti organizuoti vadovaujančio sąjungos organo išleidimą. LKJS Centro Biuras buvo nutaręs artimiausiu metu išleisti savo organą „Jaunasis Lietuvos komunistas“ lietuvių, rusų, lenkų ir žydų kalbomis. Buvo sudaryta Lietuvos komjaunimo spaudos leidimo redakcinė kolegija, kuri paruošė beveik visą „Jaunojo Lietuvos komunisto“ pirmojo numerio medžiagą⁴. Tačiau išleisti „Jaunąjį Lietuvos komunistą“ buvo atsisakyta, nes tuo metu iškilo nauji uždaviniai ryšium su pradėtu vykdyti Lietuvos ir Baltarusijos Tarybų Respublikų susivienijimu. Vienijantis šioms respublikoms, reikėjo sujungti ir jų komunistines jaunimo sąjungas. Vadinasi, turėjo būti leidžiamas ir bendras susivienijusios Lietuvos ir Baltarusijos Komunistinės jaunimo sąjungos Centro Komiteto organas — laikraštis arba žurnalas. 1919 m. vasario 10 d. Minske įvyko Lietuvos ir Baltarusijos komjaunimo sąjungų vadovaujančiųjų organų pasitarimas. Jame buvo nutarta sujungti abiejų respublikų komjaunimo organizacijas į vieną sąjungą, kuri pasivadino Lietuvos ir Baltarusijos Komunistinės jaunimo sąjungos vardu (L ir BKJS). Šiame pasitarime buvo išrinktas L ir BKJS Centro Komitetas, į kurio sudėtį greta Baltarusijos komjaunimo organizacijos atstovų įėjo ir Lietuvos komjaunimo atstovai: S. Alperavičius, J. Greifenbergeris, A. Movšenzonas ir N. Volovas. Taip pat buvo nutarta leisti L ir BKJS CK organą — žurnalą „Fakel komunizma“⁵ — Lietuvoje ir Baltarusijoje naudojamomis kalbomis. Žurnalas turėjo išeiti kas mėnesį, o vėliau kas dvi savaites.

Svarbų vaidmenį, redaguojant ir išleidžiant žurn. „Fakel komunizma“, suvaidino atsakingi L ir BKJS CK darbuotojai J. Greifenbergeris ir N. Zanderis, kuris specialiai buvo pasiųstas į Vilnių centrinio komjaunimo organo išleidimo reikalui⁶. Vertindamas J. Greifenbergerio vaidmenį, kuriant komjaunimo spaudą, V. Kapsukas nurodo: „Faktiškai jį („Fakel komunizma“ — Ž. Z.) sukuria ir redaguoja drg. Juozas“⁷. J. Greifenbergerio ir N. Zanderio plunksnai priklauso dauguma svarbiausių šio žurnalo straipsnių. Nustatyta, kad iš 32 žurnale „Fakel komunizma“ išspausdintų straipsnių J. Greifenbergeriui priklausė 4, N. Zanderiui — 5 straipsniai. Daugelio straipsnių autoriai iki šiol dar neišaiškinti. Spėjama, kad žymios jų dalies autoriai taip pat buvo J. Greifenbergeris ir N. Zanderis. Žurnalo puslapiuose aktyviai bendradarbiavo L ir BKJS CK narys N. Volovas ir kt.

„Fakel komunizma“ redakcija buvo įsikūrusi Vilniuje Varnų g. Nr. 5⁸ (dabar Komunarų g.), t. y. komjaunimo būstinėje. Vėliau Minske žurnalas buvo redaguojamas kartu su savaitraščiu „Krasnaja molodiož“⁹ Petropavlovsko g. Nr. 30. Kur žurnalas buvo spausdinamas Vilniuje, iki

⁴ „Fakel komunizma“, 1919, Nr. 2—3, p. 4.

⁵ „Fakel komunizma“, Nr. 1, p. 11.

⁶ „Fakel komunizma“, Nr. 2—3, p. 14.

⁷ Kapsukas V. Keturiems sušaudytiems komunistams atminti. V., 1950, p. 52.

⁸ „Fakel komunizma“, Nr. 1, p. 16.

⁹ „Krasnaja molodiož“ — L ir BKJS CK organas, pradėtas leisti Vilniuje 1919 m. kovo 11 d. Jis ėjo lygiagrečiai su žurnalu „Fakel komunizma“, jį redagavo ta pati redakcija. „Krasnaja molodiož“ išeidavo kas savaitę ir kartu su žurnalu „Fakel komunizma“ aktyviai atsiliepdavo į aktualiausias gyvenimo klausimus.

šiol dar nėra tiksliai nustatyta. Galvojama, kad jis buvo spausdinamas toje pačioje spaustuviėje, kur ir žurnalas „Komunistas“. Minske, tikriausiai, jo leidimu rūpinosi Lietuvos ir Baltarusijos Komunistinės jaunimo sąjungos CK speciali leidykla.

Pirmasis žurnalo „Fakel komunizma“ numeris išėjo Vilniuje 1919 m. kovo 2 d. rusų kalba. Lietuvių ir baltarusių kalbomis, kaip buvo numatyta, sunkiomis ir meto sąlygomis išleisti nepavyko.

Pirmasis žurnalo numeris išėjo 16 puslapių, iliustruotas, nedidelio laikraščio formato. Balandžio mėnesį turėjo išeiti antrasis žurnalo numeris¹⁰; jis jau buvo paruoštas ir atiduotas rinkti. Žurnalas buvo apipavidalintas dviejų spalvų viršeliu. Tačiau šį numerį išleisti sutrukdė lenkų legionierių įsiveržimas į Vilnių. Jau beveik paruoštas žurnalas kartu su eile kitų partinių ir komjaunimo dokumentų pateko į priešų rankas. Taip buvo sunaikintas daug jaunimo jėgų ir triūso pareikalavęs komjaunimo centrinio organo eilinis numeris.

„Fakel komunizma“ leidimas (Nr. 2—3, taip pat 16 p. dydžio) buvo atnaujintas 1919 m. birželio 15 d. Minske, kur tuo metu buvo evakavęsis L ir BKJS Centro Komitetas. Iki šiol buvo manoma, kad tai ir buvęs paskutinis „Fakel komunizma“ numeris. Tačiau tų metų komjaunimo medžiagoje užtinkame kai kurių pėdsakų, leidžiančių manyti, kad Minske buvo išleistas dar vienas žurnalo numeris. J. Greifenbergeris, rašydamas apie 1920 m. gegužės 4 d. Vilniuje įvykusį komjaunimo atstovų pasitarimą (šį pasitarimą jis vadina komjaunimo konferencija), pažymi, kad jame buvo nutarta atnaujinti komjaunimo centrinių organų — „Fakel komunizma“ ir „Krasnaja molodiož“ — leidimą. Toliau J. Greifenbergeris nurodo, kad organizacijai Minske netgi pasisėkė išleisti sąjungos centrinio organo „Fakel komunizma“ 4 numerį¹¹. Tačiau šio numerio surasti nepavyko. Taip pat neturime smulkesnių žinių apie jo pasirodymo aplinkybes.

Tomis dienomis, kai užsienio interventai ir vietinės kontrevoliucinės jėgos smaugė jauną Tarybų Lietuvos respubliką, kai buržuazinė spauda kiek begalėdama šmeižė Tarybų valdžią ir telkė jėgas kovai prieš ją, kai jaunimui buvo skiepijama nacionalistinės, šovinistinės pažiūros, komjaunimo spaudai iškilo uždavinys mobilizuoti darbininkų ir valstiečių jaunimą revoliucijos iškovojimams ginti, kovai už naują ateitį, naują žmogų. Komjaunimo spauda turėjo supažindinti jaunimą su Tarybų valdžios uždaviniais ir Komunistų partijos politika, telkti jaunimą kovai prieš buržuazinius nacionalistus ir jų talkininkus, ugdyti jaunimo tarpe tarybinį patriotizmą, kovingumą, burti jaunimo mases apie komjaunimą, kurti naujas ir stiprinti jau sukurtas komjaunimo organizacijas, supažindinti jaunimą su komjaunimo vadovaujančiųjų organų nutarimais ir mobilizuoti jį šioms utarimams vykdyti, auklėti jaunimą materialistinės pasaulėžiūros dvasia, skiepyti komunistinę moralę, marksistinę-lenininę pažiūrą į literatūrą ir meną, supažindinti jaunimą su Rusijos Komunistinės jaunimo sąjungos darbo patyrimu, o taip pat su darbininkų revoliucinio judėjimo istorija ir tuometiniais pasaulio darbo žmonių laimėjimais.

Norėdami geriau suprasti, kokį vaidmenį suvaidino „Fakel komunizma“ Lietuvos komjaunimo istorijoje ir kaip jis sprendė to meto komjaunimo spaudai iškilusias uždavinius, turime susipažinti su jo turiniu.

Žurnalo puslapiuose keliama komjaunimo uždaviniai kovos už Tarybų valdžią sąlygomis, kultūros-švietimo darbo, komunistinės moralės, komjaunimo organizacinio darbo klausimai.

¹⁰ „Fakel komunizma“, Nr. 2—3, p. 4.

¹¹ Zr. Die Jugend der Revolution, p. 127, 131.

Nurodydamas jaunimui kelią kovoje prieš išnaudotojus už galutinę Tarybų valdžios pergalę, žurnalas rašė: „Nė vienas jaunimo kartai ne- teko vykdyti tokio garbingo uždavinio, kaip mums. Giliai suprasdami einamojo momento didingumą ir didelę atsakomybę didžiosios istorinės misijos, kuri teko mūsų daliai, mes, kaip vienas žmogus, turime dalyvauti toje didžiojoje kovoje, kuri vyksta mūsų akyse“¹². Žurnalo puslapiuose buvo išspausdinta komjaunimo centrinių organų rezoliucijos, nutarimai ir kiti straipsniai, padėję jaunimui sprasti einamojo momento svarbumą ir savo vietą kovoje už darbo žmonių reikalą. Tai Vakarų Komunos Komunistinės jaunimo sąjungos I srities suvažiavimo¹³ rezoliucija, skirta einamajam momentui¹⁴, atsišaukimas „Į kaimo jaunimą“¹⁵, redakciniai straipsniai „Einamasis momentas ir mūsų uždaviniai“¹⁶, „Jaunime, kurk naują gyvenimą“¹⁷ ir kt. Svarbus yra Lietuvos ir Baltarusijos komjaunimo plenarinio posėdžio manifestas, kviečiantis jaunimą į revoliucionierių gretas. Tai pirmasis bendras Lietuvos ir Baltarusijos KJS CK dokumentas. „Didelis mirtinas mūsų įsiliepsnojo, — sakoma manifeste. — Du milžinai išėjo į paskutines, lemiamas grumtynes. Mūsų — revoliucinio proletariato avangardo — pareiga suspėti į pagalbą mūsų vyresniesiems broliams“¹⁸.

Komjaunimo centriniame organe iškeltos idėjos neliko be atgarsio. Kai Tarybų valdžiai grėsė ypač didelis pavojus, L ir BKJS CK nutarimu 1919 m. kovo 14 d. buvo paskelbta komjaunuolių mobilizacija¹⁹. Komjaunuoliai su ginklu rankose stoji ginti revoliucijos iškovojimų. Vien tik Vilniaus komjaunimo kariniame būryje buvo apie 100 karių²⁰. Žurnalo „Fakel komunizma“ redaktorius J. Greifenbergeris vadovavo šio karinio būrio koviniams žygiams²¹.

Nežiūrint darbo žmonių, tame tarpe ir jaunimo, pastangų, revoliuciniai laimėjimai buvo užgniaužti ir 1919 m. balandžio pabaigoje kontrrevoliucinės lenkų jėgos užėmė Vilnių. Kilo grėsmė Tarybų valdžiai ir kitose Lietuvos vietose. „Fakel komunizma“ antrajame-trečiajame numeryje randame medžiagą, supažindinančią jaunuosius skaitytojus su einamojo momento svarbumu. Revoliucinis jaunimas įpareigojamas aktyviai dalyvauti sąjungos darbe, būti griežtu ir drausmingu²².

Kovoti už Tarybų valdžią Lietuvos jaunimą skatino Rusijos ir kitų tautų revoliucinio jaunimo įkvepiantis pavyzdys. Reikšmingos yra korespondencijos apie atskirų sričių komjaunimo suvažiavimus²³, tų suvažiavimų rezoliucijos²⁴, parodančios jaunimo vietą liaudies kovoje. Deja, tokios medžiagos žurnale mažoka.

Žurnalas atsiliepė ir į svarbiausius tarptautinio gyvenimo įvykius. Tuo metu įsisiautėjusi reakcija puolė daugelyje šalių besikuriančią Tarybų valdžią. Viso pasaulio darbo žmonės su širdgėla minėjo išdavikiškai nužudytus įžymius Vokietijos darbininkų judėjimo vadovus Karlą Libknechtą ir Rožą Liuksemburg. „Fakel komunizma“ puslapiuose²⁵ nušviečiamas gyvenimas ir veikla šių Vokietijos Komunistų partijos įkūrėjų.

¹² „Fakel komunizma“, Nr. 2—3, p. 5.

¹³ Taip buvo vadinamas Smolensko, Vitebsko, Mogiliovo ir dalinai Minsko gubernijų komjaunimo suvažiavimas, kuriame dalyvavo ir Lietuvos komjaunimo atstovai.

¹⁴ „Fakel komunizma“, Nr. 1, p. 6.

¹⁵ Ten pat, p. 11.

¹⁶ „Fakel komunizma“, Nr. 2—3, p. 4—5.

¹⁷ „Fakel komunizma“, Nr. 1, p. 2—3.

¹⁸ Ten pat, p. 12.

¹⁹ Zr. „Krasnaja molodiož“, 1919, kovo 16.

²⁰ Zr. Lietuvos komjaunimas, p. 48.

²¹ Zr. Proletarinė revoliucija Lietuvoje. V., 1960, p. 138.

²² „Fakel komunizma“, Nr. 2—3, p. 4—5, 9.

²³ „Fakel komunizma“, Nr. 1, p. 5, 13—15.

²⁴ Ten pat, p. 6.

²⁵ „Fakel komunizma“, Nr. 1, p. 1, 4; Nr. 2—3, p. 1—3.

kurie buvo įkvepiantys pavyzdys ir Lietuvos jaunimo kovoje; kartu reikiamas įsitikinimas darbininkų klasės pergale.

Komunistų partija didžiai vertino komjaunimo ir jaunimo įnašą į kovą už Tarybų valdžią. 1919 m. vasario 2—4 d. įvykusi Lietuvos ir Baltarusijos Komunistų partijos konferencija konstatavo, „kad jaunimas stovėjo revoliucinėje platformoje ne žodžiais, bet tikrovėje. Mes matome jį kovojantį ir mirštantį fronte ir statantį naują gyvenimą socialistiniais pagrindais. Todėl Komunistų partija padės organizuoti komunistines jaunimo sąjungas“²⁶. Šis dokumentas buvo išspausdintas ir komjaunimo centriniam organe²⁷. Didelis partijos pasitikėjimas kėlė komjaunimo autoritetą jaunimo ir visų darbo žmonių akyse ir skatino jį naujiems žygiams.

Lietuvos komjaunimo organizacija vykdė platų kultūros-švietimo darbą. Buvo skaitomos paskaitos, referatai, ruošiami susirinkimai, mitingai, steigiamos mokyklos, buvo įkurtas klubas (buv. Varnų g. Nr. 5), kurio iškilmingas atidarymas sutraukė daug jaunimo. Prie klubo veikė keletas būrelių: dramos, choro ir kt. Taip pat čia veikė ir skaitykla-biblioteka²⁸.

Kultūros-švietimo darbui jaunimo tarpe buvo skiriamas didžiulis dėmesys ir pirmajame Lietuvos ir Baltarusijos komjaunimo spaudos organe. Medžiaga kultūros-švietimo darbo organizavimo klausimais žurnale užėmė daugiausia vietos. Sunkių politinės kovos momentu žurnalas rūpinosi jaunimo auklėjimo ir darbo klausimais. Jame buvo išspausdinti svarbūs nurodymai apie kultūros-švietimo darbo jaunimo tarpe išvystymą²⁹. Teisingai dirbti auklėjamąjį darbą buvo labai svarbu, nes tik sąmoningas kovotojas gali iki galo likti ištikimas revoliucijai. Komunistinės jaunimo sąjungos darbo centru buvo laikomas jaunųjų proletarų klubas. Todėl jaunimo klubui buvo keliami dideli uždaviniai. Kaip organizuoti klubų darbą, gana išsamiai aprašo J. Greifenbergeris³⁰. Straipsnis pateikia plačią jaunimo klubo darbo programą. Klubas turėjo padėti įskiepyti jaunimui klasinę sąmonę, kolektyviškumo ir draugystės jausmą, supažindinti su kultūros ir meno pagrindais. Jis turėjo taip pat uždavinį pakelti savo narių kultūros-švietimo lygį, apgalvoti ir turiningai organizuoti jaunimo poilsį ir darbą. Tokius sudėtingus uždavinius klubas galėjo atlikti, tik teisingai organizuodamas savo darbą, remdamasis jaunimo kūrybine iniciatyva ir visų narių laisvanorišku darbu.

J. Greifenbergeris siūlė tuo atveju, jeigu sąjungos narių tarpe yra mažaraščių ir beraščių, prie klubo suorganizuoti vakarinius rašto apmokymo kursus. Tuo metu į komjaunimo gretas stėjo daugiausia darbininkų ir mažžemių valstiečių vaikai, kurie buvo mažai raštingi, dėl to klubui iškeltas reikalavimas rūpintis jaunimo švietimu turėjo didžiulę reikšmę.

Straipsnyje yra organizacinių nurodymų dėl narių politinio-idėjinio lygio kėlimo. Tuo tikslu klubas turėjo organizuoti politines mokyklas, paskaitas, mitingus ir t. t. Prie klubo rekomenduojama steigti sekcijas. Svarbiausia iš jų — visuomeninė-ekonominė sekcija, kuri turėjo mokyti jaunimą politinės ekonomijos teoriją taikyti praktikoje. Svarbi buvo ir gamtos mokslų sekcija, kuri turėjo padėti jaunimui teisingai orientuotis sudėtinguose gamtos reiškiniuose, skiepyti jam materialistinę pasaulėžiūrą. Sudėtinę klubo dalį turėjo sudaryti kavinė-bufetas, kurioje lankytojas galėtų taip pat paskaityti pageidaujamą laikraštį ar brošiūrą, padiskutuoti apie tai, kas perskaityta³¹.

²⁶ Lietuvos komjaunimas, p. 43.

²⁷ „Fakel komunizma“, Nr. 1, p. 15.

²⁸ Ten pat, p. 16.

²⁹ Ten pat, p. 5—9, 16.

³⁰ Zr. Greifenbergeris J. Koks turi būti mūsų klubas ir ką mes jame turime veikti. — „Fakel komunizma“, Nr. 2—3, p. 10—12.

³¹ „Fakel komunizma“, Nr. 2—3, p. 12.

„Fakel komunizma“ pabrėžė, kad svarbiausias vaidmuo klubo darbe turi būti skiriamas bibliotekai, kurioje komjaunuoliai būtų pratinami sistemai skaityti geriausius literatūros veikalus. Greta kitų bibliotekos darbo barų žurnale daug dėmesio kreipiama į rekomenduojamą bibliografiją. Bibliotekos buvo įpareigojamos ruošti teminius knygų sąrašus ir kt. Čia keliamas ir kolektyvinio vadovavimo bibliotekai klausimas.

Siekiant kuo plačiau dirbti jaunimo tarpe kultūros-švietimo darbą, žurnalas rekomendavo kurti jaunųjų darbininkų sekcijas prie profsąjungų³².

Liaudies švietimo organizavimo darbe ypač vertingas buvo Tarybų Rusijos patyrimas. Žurnale „Fakel komunizma“ išspausdinta Rusijos Komunistinės jaunimo sąjungos CK 1919 m. vasario 13 d. rezoliucija³³ apie paauglių darbo sąlygų pagerinimą, darbo dienos sutrumpinimą ir mokyimo mokyklose organizavimą buvo labai reikšminga. Teisingas darbo sutvarkymas sudarė sąlygas sėkmingam jaunimo mokymuisi. Ir Lietuvoje Tarybų valdžios dėka 16—18 metų jaunuoliams ir jaunuolėms buvo įvesta 6 val. darbo diena. Likusį nuo darbo laiką jaunimas galėjo mokytis.

Daugiau konkrečios medžiagos žurnale jaunimo mokymosi klausimais nerandama, tačiau jau ir iš paskelbtos galima spręsti apie tas perspektyvas, kurios iškilo jaunimui švietimo srityje.

Komjaunimo žurnalas spausdino visą eilę straipsnių komunistinės moralės klausimais, kurie negalėjo nejaudinti jaunosios kartos. Apie komunistinę pažiūrą į darbą, komjaunuolių pareigas rašė J. Greifenbergeris³⁴. Žurnalo puslapiuose pabrėžiamas kolektyvo vaidmuo, auklėjant komjaunuolius ir nesąjunginį jaunimą komunistinės moralės dvasia. Svarbi vieta skiriama draugiškiems teismams. Žurnale išspausdinti pirmieji draugiškų teismų nuostatai³⁵. Draugiški teismai vaidino rimtą vaidmenį komjaunimo organizacijų auklėjamajame darbe. Tai liudija žurnale paskelbti draugiško teismo sprendimai³⁶.

Žurnale buvo išspausdintas M. Gorskajos straipsnis apie šeimą³⁷. Tiesa, tai vienintelis straipsnis šia tema, bet jau vien tokios temos iškėlimas — svarbus faktas. Jaunieji komunistai turėjo tapti pavyzdžiu ne tik darbe, bet ir buityje. Straipsnio autorė, nagrinėdama praeities ir ateities šeimos klausimus, kelia svarbias problemas. Ji teisingai supranta buržuazinę šeimą, kaip išnaudotojiškos santvarkos lašelę, ir ragina skiepyti jaunimui naują pažiūrą į šeimą. Tačiau kai kurie autorės teiginiai (apie „žmonų ir vyrų bendrumą“, apie tai, kad ateityje šeimą turi pakeisti kolektyvas ir kt.) prieštarauja marksistinei-lenininei pažiūrai į šeimą, į socialistinės visuomenės narių santykius. Todėl šis straipsnis turėjo būti paskelbtas diskusine tvarka. Deja, redakcija jį paskelbė be jokių komentarų. Suprantama, klaidos straipsnyje klaidino ir jaunimą.

Žurnalas suvaidino svarbų vaidmenį ir kaip komjaunimo ir jaunimo organizatorius. Jame buvo skelbiami vadovaujančiųjų komjaunimo organų nutarimai, rezoliucijos, kreipimaisi, informacijos. Žurnalo puslapiuose išspausdinta Rusijos Komunistinės jaunimo sąjungos programa ir įstatai, kuriais tuo metu vadovavosi ir Lietuvos komjaunimas. Straipsnyje „Ruoškites suvažiavimui“ plačiai rašoma apie numatytą suaukti 1919 m. liepos 16 d. pirmąjį Lietuvos ir Baltarusijos komjaunimo suvažiavimą ir t. t. Šiais dokumentais buvo nužymėta pagrindinės komjaunimo darbo gairės ir uždaviniai.

³² „Fakel komunizma“, Nr. 2—3, p. 13.

³³ „Fakel komunizma“, Nr. 1, p. 15.

³⁴ „Fakel komunizma“, Nr. 2—3, p. 9.

³⁵ Ten pat, p. 15.

³⁶ Ten pat, p. 16.

³⁷ Ten pat, p. 7—9.

Žurnale apibendrinamas kai kurių vietinių komjaunimo organizacijų darbo patyrimas. Ypač didelis dėmesys skiriamas Vilniaus komjaunimo organizacijos veiklai nušviesti, nes sostinės organizacija tuo metu buvo centrinė Lietuvos komjaunimo organizacija, iš kurios turėjo imti pavyzdį susikūrusios ir besikuriančios komjaunimo organizacijos periferijoje.

Žurnale „Fakel komunizma“ randame visą eilę dalykiškų nurodymų apie darbą jaunimo tarpe. Deja, jie visi tuo metu nebuvo pilnutinai įgyvendinti.

Žurnalo puslapiuose yra ir žiupsnelis grožinės literatūros kūrinių. Tai vaizdelis „Ateities pasaka“³⁸, eilėraščiai „Pirmyn“³⁹, „Fakelas“⁴⁰ ir kiti. Nors šie pirmieji literatūriniai bandymai nepasižymi ypatingomis meninėmis savybėmis, tačiau jie kupini pakilios revoliucinės dvasios, parašyti nuoširdžiai, šiltai, jaunimui suprantama kalba. Juose parodoma Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos reikšmė, jaunimas auklėjamas pasišventimo revoliucijos reikalui dvasia, įžymiųjų revoliucionierių gyvenimo ir kovos pavyzdžiu. A. Slavatskio eilėraštyje „Vainikas komunarams“⁴¹ jamžinamas šviesus K. Libknechto ir R. Liuksemburg atminimas, mūsų krašto jaunimas auklėjamas proletarinio internacionalizmo dvasia. Jaunimui skiepijamos geriausios įžymiųjų revoliucionierių kovos tradicijos. Garbingai nešti Lenino partijos kovos fakelą — šventa jaunosios darbininkų ir valstiečių kartos pareiga. Grožinės literatūros kūrėliai organiškai įsipina į kitą žurnalo medžiagą ir ją labai pajvairina.

Kaip jau minėjome, žurnale yra ir tam tikrų trūkumų. Pagrindinė jų priežastis — paskubomis atliktas darbas. Ir tai nenuostabu. Tuo metu buvo skubama kuo daugiau nuveikti visose gyvenimo srityse. Skubėjo ir komjaunimas išleisti savo žurnalą, kuris padėtų telkti jaunimo mases apie Komunistų partiją, organizuoti jas kovai už socializmą. Todėl netenka stebėtis, kad šio pirmojo komjaunimo žurnalo puslapius užpildė siauras autorių kolektyvas, kad jo redakcijos darbe beveik nedalyvavo periferijos darbininkų ir valstiečių jaunimas.

Žurnalą reikėjo ne tik išleisti, bet ir išplatinti. „Fakel komunizma“ galima buvo rasti stipriausiųjų komjaunimo organizacijų būstinėse, atskirose bibliotekose, jaunimo klubuose, kur vykdavo įvairios masinės priemonės ir susirinkdavo daug jaunimo. Čia komjaunimas ir jaunimas, be abejo, galėjo paskaityti ir savo centrinį organą. Tačiau labai svarbu buvo, kad žurnalą skaitytų kuo daugiau jaunimo. Tuo tikslu „Fakel komunizma“ redakcija ir komjaunimo Centro Komitetas ėmėsi atitinkamų priemonių. Pirmajame žurnalo numeryje redakcija kvietė partines, profsąjungines ir kitas organizacijas keistis savo leidiniais⁴². Reikia manyti, kad toks pasikeitimas leidiniais iš tikrųjų vyko, ir tokiu būdu „Komunizmo fakelas“ patekdavo ir į kitas organizacijas. Taip pat visos Lietuvos ir Baltarusijos komjaunimo organizacijos buvo įpareigtos kuo skubiausiai pranešti, kiek žurnalo egzempliorių reikia jų organizacijai⁴³. Žurnalas buvo platinamas per spaudos skyrius, atskirus prenumeratorius ir žurnalo redakcijoje⁴⁴. Jį įsigyti buvo įpareigoti visi Komunistinės jaunimo sąjungos nariai. Savaitraštis „Krasnaja molodiož“ rašė: „Draugai! Neužmirškite, kad „Fakel komunizma“ — mūsų centrinis organas, ir kiekvienas

³⁸ „Fakel komunizma“, Nr. 1, p. 9—11.

³⁹ Ten pat, p. 9.

⁴⁰ „Fakel komunizma“, Nr. 2—3, p. 9.

⁴¹ „Fakel komunizma“, Nr. 1, p. 1.

⁴² Ten pat, p. 16.

⁴³ Ten pat, p. 13.

⁴⁴ Zr. „Krasnaja molodiož“, 1919, kovo 11.

privalo jį turėti⁴⁵. Komjaunuoliai buvo kviečiami taip pat platinti jį ir nesąjunginiam jaunimui⁴⁶.

Labai plačiai paskleisti žurnalo nepavyko, nes L ir BKJS tuo metu neturėjo tvirtų ryšių su visomis vietinėmis komjaunimo organizacijomis, trukdė sunki politinė krašto padėtis. Ne į visas vietas žurnalas galėjo patekti, nes tuo metu didžiojoje Lietuvos dalyje šeimininkavo kontrrevoliucionieriai. Žurnalui „Fakel komunizma“ paplستی jaunimo masėse trukdė dar ir tai, kad lietuvių, lenkų ir žydų jaunimas silpnai mokėjo rusų kalbą⁴⁷, kuria buvo leidžiamas žurnalas. Tai rodo, kad nors ir buvo dėta daug pastangų, žurnalą skaityti turėjo galimybę palyginti nedidelė Lietuvos jaunimo dalis.

Nors „Fakel komunizma“ nepasiekė daugelio mūsų krašto jaunųjų skaitytojų, tačiau jo istorinė reikšmė didelė. Tai buvo pirmas Lietuvos komjaunimo žurnalas, ėjęs kaip Lietuvos ir Baltarusijos Komunistinės jaunimo sąjungos CK organas. Žurnalas padėjo telkti mases apie Komunistų partiją, organizuoti Lietuvos ir Baltarusijos komjaunimą ir jaunimą bendrai kovai už Tarybų valdžią. Jis įnešė kuklų indėlį, auklėjant jaunimą marksizmo-leninizmo, proletarinio internacionalizmo, tautų draugystės, revoliucinės drausmės dvasia. Leidžiant žurnalą, užsimezgė Lietuvos ir Baltarusijos jaunimo bendro literatūrinio darbo tradicijos, buvo įgytas pirmas patyrimas, kuris vėliau buvo panaudotas, leidžiant Lietuvos komjaunimo spaudą.

Vilniaus Valst. universitetas
Bibliotekininkystės katedra

Įteikta
1962 m. spalio mėn.

ПЕРВОЕ ПЕРИОДИЧЕСКОЕ ИЗДАНИЕ КОМСОМОЛА ЛИТВЫ «ФАКЕЛ КОММУНИЗМА»

Ж. ЗАВЕЦКЕНЕ

Резюме

Цель статьи — осветить содержание журнала «Факел коммунизма», выяснить, каковы были условия и обстоятельства его издания, выявить редактора, основных сотрудников, а также роль и значение его в жизни рабочей молодежи Литвы.

Родившись в огне революции 1918—1919 года, комсомол Литвы был первым помощником и резервом Коммунистической партии Литвы в борьбе за советскую власть, за новую жизнь. Свою деятельность комсомол мог успешно вести только имея свой центральный орган, который помог бы наладить связь с отдельными организациями, сплотил молодежь вокруг комсомола, организовав их на выполнение задач, стоящих перед советской властью.

В феврале 1919 года происходило объединение Литвы и Белоруссии в одну советскую республику. В связи с этим 10 февраля 1919 года в Минске состоялось заседание руководящих комсомольских органов Литвы и Белоруссии, на котором было принято решение издавать единый орган объединенного Союза Коммунистической молодежи Литвы и Бело-

⁴⁵ Зр. „Krasnaja molodiož“, 1919, kovo 11.

⁴⁶ „Fakel komunizma“, Nr. 1, p. 16.

⁴⁷ Кемрад С. Комсомол Литвы в борьбе. М., 1925, с. 59.

руссии — журнал «Факел коммунизма» на языках национальностей, населяющих Литву и Белоруссию. Сначала журнал должен был выходить ежемесячно, а позднее — каждые две недели. В создании и редактировании журнала важную роль сыграли руководящие работники ЦК Коммунистического Союза молодежи Литвы и Белоруссии И. Грейфенбергерис и Н. Зандер. Редакция журнала находилась в городе Вильнюс, ул. Варну (Вронья), № 5 (теперь ул. Коммунару). В Минске журнал редактировался вместе с еженедельником «Красная молодежь», на ул. Петропавловская, № 30.

Первый номер «Факела коммунизма» вышел 2 марта 1919 года на русском языке. На литовском и белорусском языках, как намечалось, в связи с тяжелыми условиями того времени издать журнал не удалось. Тут же в Вильнюсе был подготовлен и здан в набор и второй номер журнала. Но внезапное нападение польских белогвардейцев прервало работу. Этот номер журнала так и остался не напечатанным. После некоторого перерыва журнал начал выходить в Минске, где в то время находился Центральный Комитет Коммунистического Союза молодежи Литвы и Белоруссии. Здесь 15 июня 1919 года был выпущен сдвоенный номер (№ 2—3). Имеются некоторые предпосылки думать, что в Минске был выпущен еще один номер журнала — № 4. Но этого номера найти не удалось.

В журнале печатались материалы о важнейших событиях текущего момента, он призывал комсомольцев и молодежь к борьбе за советскую власть. В журнале уделялось внимание вопросам воспитания молодежи в духе интернационализма и коллективизма, культурно-просветительной работе, народному образованию. На страницах журнала печатались важнейшие постановления, обращения руководящих комсомольских органов. «Факел коммунизма» сыграл большую роль как коллективный организатор. В журнале были и некоторые недостатки, в нем почти не участвовала молодежь периферии. Этому способствовали трудные условия издания журнала и поспешность в работе.

Журнал «Факел коммунизма» находился в некоторых библиотеках, его распространяли комитеты комсомола, редакция журнала, киоски распространения печати и отдельные комсомольцы. Несмотря на все усилия комсомола, из-за трудных условий того времени и некоторых других причин, читать журнал имела возможность лишь незначительная часть молодежи Литвы.

Однако все это не снижает роли и значения журнала. Это был первый орган комсомола Литвы, который помог сплотить молодежь вокруг Коммунистической партии, мобилизовать ее на борьбу за советскую власть. Он внес скромный вклад в дело воспитания молодежи в духе марксизма-ленинизма, пролетарского интернационализма, дружбы народов, революционной дисциплины. В ходе работы над изданием журнала зародились первые традиции литературного сотрудничества молодежи Литвы и Белоруссии, был приобретен первый опыт, который в последствии был использован в комсомольской печати Литвы.
